

PRETINSA MISTIFICARE A UNUI JURĂMÂNT ISTORIC

ÎN

ȚARA-ROMÂNEASCĂ

LA

1790

Cestiunea e de mult cunoscută. A relatat-o Bălcescu, după memoriile Spătarului Ioan Cantacuzino (1757—1828), în biografia consacrată acestuia și publicată în Magazinul istoric pentru Dacia la 1845. Așa dar acum șasezeci și cinci de ani. Cu toate acestea multora se va înfățișa ca nouă, căci, deși reeditată la 1892 de V. A. Urechia în a sa *Istorie a Românilor* (III, 327—9), ea n'a intrat încă — și vom vedea îndată cauza — în circulație istorică mai largă.

Iată despre ce anume e vorba. În vremea celei dintâi ocupări efective a Țării-Românești de Austriaci (10 Nov. 1789—4 Aug. 1791), Prințul de Saxa-Coburg, comandantul șef al trupelor împărătești, ceru dela fruntașii țării din Divanul ce însuș instituiuse, credință și supunere pe seama Casei de Habsburg. În acest scop — ni se spune — el impuse boerilor un jurământ, prin care aceștia, drept recunoștință că țara a fost eliberată de sub jugul turcesc prin puterea armelor nemțești, făgăduesc închinare împăratului Austriei, — *ca unii ai căror strămoși au stătut odinioară sub suzeranitatea Coroanei ungurești.*

«Boerii văzând acest jurământ — scrie Bălcescu — rămaseră înmărmuriți. Ioan Cantacuzino singur nu se descurajă. Știind că prin împotrivire n'ar câștiga nimic, hotărî c'ar fi mai bine a înșela pe Nemți. Nedescoperindu-se Divanului, el merse numai la Mitropolit și îi zise

să numească o comisie secretă, spre a analiza jurământul propus. Spre acest sfârșit se numi Episcopul Filaret, Cornescu și Ioan Cantacuzino. Ei se adunară la 7 ceasuri dimineața și jurământul se hotărîse a se face la 12, la Mitropolie. Cantacuzino zise colegilor săi: Nemții sunt prevăzători, noi însă le vom dovedi că suntem mai isteți decât dâșii, când e vorba de fericirea patriei noastre. Să aruncăm dar jurământul românesc scris de dâșii și să scriem altul, întemeiat pe cel mai mare folos al țării. Noi îl vom da apoi Mitropolitului ca să-l scoată din sân în minutul ce va trebui a jura. Nemții nu vor pricepe nimic. Translatorul Markelius trebuie să fie înconjurat de boeri, cari vor căuta să-l distragă și să facă zgomot mult, în cât el să n'auză articolele jurământului.—Toate s'au întâmplat după dorința boerilor. Nemții fură înșelați. Articolele scrise de comisie se iscăliră de tot Divanul, și ele slujiră în viitorime de pavază binefăcătoare țării, câtă vreme a ținut ocupația ei de către Nemți» (Magazinul istoric I, 195).

Frumos, dar suspect! Frumos—pentru Ioan Cantacuzino, care, spre a-și mântui patria de o nouă dependență politică, a pus la cale o așa de îndrăzneată mistificare. Suspect — pentrucă e greu de admis cum că Austriacii, dibaci diplomați, au putut fi astfel înșelați și, mai ales, pentrucă, față cu aserțiunea din memoriile vicleanului Spătar, memorii inedite rămase până acum necunoscute, nicăeri în izvoarele istorice ale vremii—nici în cronice, nici în prelucrările istorice, nici în documentele interne, nici în corespondența diplomatică—nicăeri, zicem, nu se mai face amintire de această întâmplare, cel puțin, pe cât îmi e și mie cunoscut, *nu* în forma în care ni se relatează că s'a petrecut. — Aceasta a fost, credem, și considerația pentru care istoricii noștri contemporani (Hurmuzaki, Xenopol, Tocilescu, Ionnescu-Gion, Iorga), cunoscând negreșit relațiunea din Magazinul istoric, au ignorat totuși, în scrierile lor, cestiunea mistificării jurământului din timpul ocupației austriace dela 1790.

* In. Mitropolitul — Translatorul
 zicem și dovedim...

Astfel mi se prezentau și mie lucrurile până acum câțiva ani, când, întâmplător, am găsit în bogata colecție de documente a Academiei Române (Fol. No. 1.071, doc. 10) un prețios act, al cărui conținut îmi lămuri tocmai partea suspectă a cestiunii. E textul jurământului pe care boerii Țării-Românești — exact aceiași menționați în memoriile lui Cantacuzino ca alcătuind Divanul Prințului de Saxa-Coburg — l-au încheiat la 2 Mai 1790, spre a-l presta Împăratului Leopold II al Austriei:

«Noi cești aleși dă neam boeri divaniți ne făgăduim prin jurământ a cunoaște ocrotitor al nostru pă prea strălucitul, prea puternicul și nebiruitul Prințip, Domnul Domnul Leopold al doilea, totdeauna înmulțitoru stăpânirii, Craiul de Ungariia, de Boemiia, din neam nestrămutat Prințip de Austriia, al nostru prea strălucit protector, stăpânul multor țări, să fim totdeauna plecați și credincioși, unind folosul pământului nostru cu enteresul stăpânirii sale, pentru binile de obște. Și unindu-ne iarăș totdeauna cu cei rânduiți comandiri spre săvârșirea celor prin putință trebuințe ostășești, după starea și puterea țării, la care să ne purtăm cu toată înțelepciunea, cu luare aminte și cu osărduia cea mai cu amăruntul, fără de a nu face întârziere din îndărătnicie. Și păzindu-ni-se privilegiurile, ne făgăduim ca, la cele prin putință spre ajutorul oștirii cei pentru ocrotirea țării, vom fi cu toată silința, neînpublicând cele ce sânt de taina slujbei. Și păzind credința, cu cuviință să ne purtăm, după cum îndatorează datoriia pe un credincios sfetnic și person de cinste.—Așa întru adevăr.

«*Cozma al U[n]g[ro-Vlahiei].—Ο Πριγκιπον Φιλάρετος.—Ο Μπουζαίον Λογίθεος.—Dimitrie [Ghica] Ban.—Scarlat [Cornescu] Vistier. — Radu Slăt[ineanu] Vornic.—Constantin Crețulescu vel Vornic.—Constantin Știrbei Vistier.—Matei Fălcoianu Vistier.—Radu Goleșcu vel Logofăt.—Ιωάννης Λέμασης Λογοθέτης.—Scarlat Cămpineanu vel Agă.—Ioan Canta[cuzino] vel Spătar.—Enzenberg.*

«Așa întru adevăr urmând, și Dumnezeu să ne fie într'ajutor, amin.—1790 Maiu 2, București».

Cum se vede, textul acestui jurământ nu amintește nimic de ceeace, mai ales, alarmase pe boerii Divanului domnesc și decisese pe Ioan Cantacuzino să pue la cale înșelarea Nemților: — de închinare în virtutea vechilor pretențiuni de suzeranitate ale Coroanei ungurești. Faptul acesta, coroborat cu împrejurarea că — afară de făgădueli platonice de credință și supunere — fruntașii țării nu iau asupra-le de cât oarecari îndatoriri, puțin precise de altfel, cu privire la aprovizionarea armatei de ocupație, constituie un argument destul de serios pentru a presupune, dacă nu chiar a admite, că avem înainte însuș textul substituit — «spre cel mai mare folos al țării» — jurământului impus de Austriaci și că deci mistificarea — în împrejurările relatate — a putut avea loc.

Presupunerea aceasta se înlătură însă îndată prin însemnarea de pe contrapagina actului în cestiune, care ne atestă că «pentru acest jurământ au fost așteptare până la ziua sfinților Impărați Constantin și Elena, ce se prăznuște la sfânta Mitropolie a țării... când, într'această zi, făcându-se adunare deplină la sfânta Mitropolie, s'au săvârșit jurământul acesta înăuntru bisericii, după slujba sfintei liturghii. După care asemenea acestuia s'a oprit unul la arhivă Mitropoliei, iarăși cu iscăliturile tuturor». — E tocmai actul ce se publică.

Așa dar jurământul, încheiat la 2 Mai, s'a prestat numai după nouăsprezece zile — la 21 Mai. Aceasta nu se potrivește însă cu relațiunea lui Bălcescu: că, alcătuit fiind la ora 7 dimineața, el s'a depus la ora 12 din aceeași zi. Iată deci un prim și foarte grav neadevăr în memoriile lui Cantacuzino, care înlătură cu sine întreaga cestiune a mistificării în împrejurările arătate. Căci, presupunând că aceasta s'ar fi putut face în ziua prestării jurământului, la Sf. Impărați Constantin și Elena, — e inadmisibil ca Nemții să nu fi descoperit viclenia plănuită cu aproape trei săptămâni înainte, într'o societate, în care, atunci ca și astăzi, unul din elementele vieții publice era și indiscreția. . . .

Mai mult încă. Nu numai că Austriacii au cunoscut textul jurământului, dar avem indicii sigure că l-au redactat chiar: *a)* anumite construcții și expresii, cari vădese neîndoios o traducere după o redacție germană, și *b)* contrasemnarea actului de Feld-mareșalul Leitnant Baron Enzenberg, care nu se putea face fără o cunoaștere prealabilă a cuprinsului.

Evident dar că Prințul de Saxa-Coburg n'a cerut dela boerii Țării-Românești mai mult și n'a obținut mai puțin decât ceea ce a dorit și se găsește cuprins în actul dela 2 Maiu 1790: — mijloacele pentru aprovizionarea oștirii de ocupație, pe cari boerii numai prin jurământ au putut fi obligați a le da și a le împărți astfel cu țărănimea obidită și sărăcită, asupra căreia fuseseră lăsate până atunci. Lucrul se dovedește cu prisosință din întregul material documentar al vremii, publicat de Urechia în op. cit.

După această constatare, naște acum întrebarea: Ce mai rămâne din mărturia Spătarului Ioan Cantacuzino?

Nimic altceva decât, cel mult, intenția Austriacilor de a reclama stăpânirea țării ocupate, în virtutea vechilor legături de ~~suzeranitate~~ ^{suveranitate} cu Coroana ungurească, spre a da astfel pretențiunii lor o bază de drept istoric. Ca devotat al Imperialilor, pe lângă care se bucura de mare favoare, Cantacuzino cunoștea negreșit această intenție a diplomației nemțești, pe care însă reprezentanții lui Leopold II n'au putut-o traduce în fapt, zădărniciți fiind de complicațiile revoluționare din Apus și de împrejurările politice, mai puțin favorabile ca altădată, din Răsărit, iar nici de cum de pretinsa mistificare a jurământului dela 1790 relatată în memoriile Spătarului Ioan Cantacuzino, — memorii în care a crezut sincer ilustrul istoric al lui Mihai-Vodă Viteazul.

ALEX. LĂPĚDATU.

4 Inga, An. despre ocuparea austriacă lui 1790-91
în An. de Rom. XVIII